

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

ISSN 1857-7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

ГОДИНА 5

БРОЈ 5

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

ISSN 1857-7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2018

ГОДИНА 5

БРОЈ 5

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА**

За издавачот:

проф. д-р Блажо Боев,
проф. м-р Антонијо Китановски

Главен и одговорен уредник:

проф. м-р Антонијо Китановски

Одговорни уредници и редакциски одбор:

проф. д-р Стефанија Лешкова-Зеленковска
проф. м-р Валентина Велковска-Трајановска
проф. м-р Горанчо Ангелов
проф. д-р Владимир Јаневски
проф. д-р Илчо Јованов

Јазично уредување:

Лилјана Јовановска

Техничко уредување:

Славе Димитров
Благој Михов

Редакција и администрација:

Универзитет „Гоце Делчев” - Штип
Музичка академија
бул „Крсте Мисирков” 10-А
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија

СОДРЖИНА

Стефанија ЛЕШКОВА-ЗЕЛЕНКОВСКА, Валентина ВЕЛКОВСКА-ТРАЈАНОВСКА ИСТОРИЈАТОТ И РАЗВОЈНИОТ ПАТ НА ГУДАЧКИТЕ ИНСТРУМЕНТИ: ВИОЛОНЧЕЛО И КОНТРАБАС (2)	5
Тихомир ЈОВИЌ ПОЛИФОНИЈАТА ВО КОМПОЗИЦИЈАТА ДОЈДОВМЕ ЗА МЕШАН ХОР ОД ТОМИСЛАВ ЗОГРАФСКИ	11
Гоце ГАВРИЛОВСКИ УПОТРЕБА НА ФОЛКЛОРНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ И УМЕТНИЧКАТА ТРАНСПОЗИЦИЈА НА ФОЛКЛОРОТ ВО ВТОРИОТ СТАВ „ЛАМЕНТОЗО“ ОД СИМФОНИЈАТА БРОЈ 5, НА КОМПОЗИТОРОТ ТОМА ПРОШЕВ	17
Ивана ЈАНКОВ ДРАМАТУРГИЈА И НЕЈЗИНИОТ РАЗВОЈ НИЗ ОСОБЕНОСТИТЕ НА МУЗИЧКИТЕ И ВОНМУЗИЧКИТЕ ИЗРАЗНИ СРЕДСТВА ВО КОМПОЗИЦИЈАТА „МАКЕДОНСКО ОРО“ ЗА МЕШАН ХОР ОД КОМПОЗИТОРОТ ТОДОР СКАЛОВСКИ.....	27
Зоран НАСТОВ АСПЕКТИ НА ХАРМОНСКИОТ ЈАЗИК НА ПРВИОТ СТАВ ОД СУИТАТА БР. 2 ОД БАЛЕТОТ „ЛАБИН И ДОЈРАНА“ ОД КОМПОЗИТОРОТ ТРАЈКО ПРОКОПИЕВ	33
Александар ТРАЈКОВСКИ ПАВЛИНА АПОСТОЛОВА - ИНТЕРПРЕТАТОР НА 40 УЛОГИ НА МАКЕДОНСКАТА ОПЕРСКА СЦЕНА	39
Дуња ИВАНОВА КОНТЕКСТОТ КАКО ПРЕДУСЛОВ ЗА МУЗИЧКО ДОЖИВУВАЊЕ	47
Милица ШКАРИЌ и Елена ЕФРЕМОВА МУЗИЧКА ПИЈАНО ТЕРАПИЈА: СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ СО ПОЧЕТНИК ПО ПИЈАНО НА 9 - ГОДИШНА ВОЗРАСТ	53
Бисера ИВАНОВА ФОРМА, ОРНАМЕНТИКА, АРТИКУЛАЦИЈА И ДИНАМИКА КАЈ ИЗБРАНИ СОНАТИ ОД ДОМЕНИКО ЧИМАРОЗА	61
Петре ШТЕРЈОВ КОНЦЕРТ ЗА ПИЈАНО И ОРКЕСТАР БР. 2 ОП. 21 ВО ЕФ-МОЛ ОД ФРЕДЕРИК ШОПЕН	65
Петар ТРБОЈЕВИЌ МУЗИКАТА НА ФИЛИП ГЛАС, МИНИМАЛИЗМОТ И ТИРОЛСКИОТ КОНЦЕРТ ЗА ПИЈАНО И ОРКЕСТАР	71
Ивана МИЛОШЕВИЌ ВЛИЈАНИЕТО НА ПЕЕЊЕТО ВО ХОР ВРЗ КОГНИТИВНОТО И ЕМОЦИОНАЛНОТО СПОЗНАВАЊЕ НА ДЕЦАТА	75

Лидија ЈОРДАНОВА УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТЕОРИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ОРИЕНТАЦИЈА	81
Горанчо АНГЕЛОВ ФАРИЗ ХАЈРУЛА – ЗУРЛАЦИЈА И ИЗРАБОТУВАЧ НА „КАБА“ ЗУРЛИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА	91
Владимир ЈАНЕВСКИ МАШКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО МАКЕДОНСКАТА ЕТНОКОРЕОЛОШКА КЛАСИФИКАЦИЈА	103
Стојанче КОСТОВ КРАТОК ОСВРТ НА ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА ВО ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ РАДОВИШКО ПОЛЕ	109
Христијан НИКОЛОВСКИ ИСТОРИСКИ АСПЕКТИ НА КИНЕТОГРАФИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА	115
Силвестер ПРОЛЕ ЕТНОКОРЕОЛОШКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ОРАТА ВО РАДОВИШКОТО СЕЛО ГАБРЕВЦИ	121
Љупка СТЕФАНОВСКА 47 ГОДИНИ РЕПУБЛИЧКИ ФЕСТИВАЛ НА НАРОДНИ ИГРИ И ПЕСНИ „ИЛИНДЕНСКИ ДЕНОВИ“ – БИТОЛА (1971 – 2018)	125
Горан ВАСИЛЕСКИ ИВАНДЕНСКИТЕ ЖЕНСКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО ПРИЛЕПСКО-БИТОЛСКО ПОЛЕ И ЖЕЛЕЗНИК	131
Тијана ЈАНЕВСКА ОРОВОДНАТА ПЕЈАЧКА ТРАДИЦИЈА ВО ПРЕДЕЛОТ ДУРАЧКА РЕКА	139
Бојан ПЕТКОВСКИ ФИЛМУВАНА РЕКОНСТРУКЦИЈА НА ОБРЕДОТ ЛАЗАРКИ ОД ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ ДОЛНИ ПОЛОГ	143
Дени СИНАДИНОВСКИ ВЕЛИГДЕНСКИТЕ ОБРЕДНИ ИГРИ ОД ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ ПОРЕЧЕ И НИВНИТЕ ЕТНОКОРЕОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ	149
Иво СОЛДАТОВИЌ ЖИВОТОТ И ДЕЛОТО НА ДРАГАН ЃАКОНОВСКИ-ШПАТО	155
Мирослав МИЛКОВСКИ МУЗИКАТА НА ЧИК КОРЕА	163

39:398.332.2(497.784/.785)(049.3)

ИВАНДЕНСКИТЕ ЖЕНСКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО ПРИЛЕПСКО-БИТОЛСКО ПОЛЕ И ЖЕЛЕЗНИК

м-р Горан ВАСИЛЕСКИ¹¹ vasileski.goran@gmail.com

Апстракт: Во овој труд ќе стане збор за женските обредни поворки кои се реализираат на празникот Раѓање на Свети Јован Крстител, односно Иванден (07.07.). Иако и на други места се среќаваат овие обредни поворки, сепак, тука повеќе внимание ќе се даде на женските поворки во пределите Прилепско Поле, Битолско Поле (или Прилепско-битолско Поле како една целина) и Железник. Овие предели не се случајно ставени во една група. Иванденските женски обредни поворки од овие предели се доста слични и наликуваат едни на други, но ќе бидат идентификувани и меѓусебните разлики.

Клучни зборови: Иванден, Св. Јован Крстител, обреди, обредни песни, Прилеп, Битолско Поле.

Вовед

Циклусот на летни празнувања изобилува со бројни обредни елементи кои останале зачувани до денес, како поединечни, но и како цели комплекси (Стојанова, 2010: 481). Еден од поважните летни празници е *Раѓањето на Свети Јован Крстител*, меѓу народот познат како *Иванден*. Свети Јован е еден од ретките светители кому светата православна црква му посветила повеќе празници, како Собор на Св. Јован Крстител, Наоѓање на главата на Св. Јован Крстител, Раѓање на Св. Јован Крстител и Отсекување на главата на Св. Јован Крстител. (Милошеска, 2003: 193).

Иванден, кој е со неподвижен датум, односно 7 јули, е секогаш симетричен со Божиќ, кој секогаш е на 7 јануари, поврзувајќи се меѓу себе со нивните празнувања и обичаи каде е застапен култот на Сонцето, како и тоа што Иванден ја застапува долгоденицата, а Божиќ краткоденицата. Таа поврзаност со Сонцето се забележува во одредени детали од обичаите, како огнот, правење кругови, песните поврзани со изгревање и заоѓање на сонцето и слично (Луческа, 2010: 140).

2. Иванденските обичаи и женските обредни поворки во Прилепско-битолско Поле и Железник

Според претходни мои истражувања, констатирам дека обичаите поврзани со Иванден се реткост и се сретнуваат само на неколку места во Македонија, како што се: Прилеп, дел од Битолско Поле, Крушево, дел од Железник, Горна Преспа и неколку влашки села во Источна Македонија (Василески, 2016: 85–92; Величковска, 2008; Стојанова, 2010: 479–487; Спиrowsка, 1973: 111–115).

Се претпоставува дека овој вид обичаи води потекло, односно на овие простори е донесено од страна на доселените Власи од Москополе, од денешна Албанија, како и од влашките села во албанско-грчкото пограничје, на падините од планината Грамос. Местата каде се населувале, се токму местата каде е забележано присуство на празнувањата за Иванден. Како докази за тоа се и влашките зборови во обредните песни кои ги пеат Македонците (Василески, 2016: 89). Иванденските обичаи коишто во овие предели подеднакво ги празнувале и Македонците и Власите, несомнено, се едни од помалку познатите народни празнувања. Во литературата само патем се споменувани, така што останале сè до наши дни недоволно опишани и проучени.

Овие обичаи имаат многу сличности со празнувањата на соседните балкански народи, како на пример обичајот *Еновата була* кај Бугарите, *Клидон* кај Грците, *Мантифал* кај Турците и др. (Спиrowsка, 1973: 115).

Меѓу населението во Прилепско-битолско Поле и Железник постои верување дека на Иванден *игра* сонцето и дека *се превртува* три пати². Тоа е поврзано со фактот дека е во најтоплиот период од годината. Покрај сонцето, во овие обичаи значајно место имаат билките и растенијата, како и верувањата во нивната магиска моќ.

²Информатор: Ристески Живко, роден 1940 година во Прилеп, живее во Прилеп. Снимил и дешифрирал Горан Василески, во 2012 година, во Прилеп.

Во народната терминологија, овој празник уште е познат и под името *Тајанија*, според главниот обичај кој се нарекува *Тајане Бојане*³. Онаму каде што се празнува, Тајането се изведува спроти празникот, иако во голем број места тоа се изменило со текот на времето. Денес, овој обичај се наоѓа пред потполно исчезнување. За него и за неговата суштина знаат само постарите жени. Сега може да се сретне како забава на девојчиња од 10 до 12 години во Крушево кои воопшто не ја знаат суштината и што претставуваат одредените обредни елементи, иако сè уште ги вршат (Спировска, 1973: 111). Овој обичај е составен од повеќе елементи: групно берење на цвеќе и билки, плетење венци, одење на вода со ѓумови, формирање обредни поворки, обиколка по куките, правење обредна храна, заедничка вечера и др. (Спировска, 1973: 111).

Подготовките за празнувањето започнуваат два-три дена пред празникот. Во секое маало се формираат повеќе групи од по десетина помали или поголеми деца на возраст од 4, па до 15 години. Групата ја сочинуваат децата од најблиското соседство. Во нив учествувале само девојчиња, но во поново време се вклучувале и машките кои имале функција да помагаат при носењето на даровите и да ја штитат поворката од кучиња или сл⁴. Покрај девојчињата кои играат и пеат, главна улога има едно дете, некаде само женско, а некаде можело и машко дете, кое го носи ѓумчето и секогаш стои на средината од кругот кој го образуваат останатите девојчиња. Тоа дете се нарекува *Тајането*⁵.

Рано наутро, пред Иванден, девојките оделе да берат цвеќиња, најчесто надвор од населените места. Тогаш се собира полското цвеќе, т.н. *тајане* или *иванско цвеќе*.⁶ Исто така, береле и други лековити билки, а и цвеќиња од градините и бавчите. Во Крушево, каде празнуваат и Македонците и Власите, девојките се делеле на посебни групи, иако обичаите им се речиси идентични. При берењето на билки и цвеќиња се пеат голем број иванденски песни, кои претставувале прекрасен пример за непосредна поврзаност на обредот со поетскиот збор и нивното заемно осмислување. Така, девојките од градот Крушево и делови од Железник, додека оделе да собираат цвеќиња, ја пеле оваа песна:

*Зберете се мали моми
на Тајане да одиме
и цвеќина да бериме
и венчина да плетиме.
Да плетиме за на глајте,
да плетиме за на куќа,
да плетиме за на стожер,
да плетиме за на бунар,
да плетиме за на порти,
да плетиме, да квасиме,
коса наша да миеме,
да ни растит гргурава,
да ни растит под рамена,
под рамена, над колена.
Ако моми не дојдете,
не дојдете, не зберете
и Тајане не шетате,
плетенките мали моми*

³Информатор: Србиноски Тоде, роден 1910 година во Крушево. Архив на Институт за фолклор. Инв.бр. 2240.

⁴Информатор: Ристески Живко, роден 1940 година во Прилеп, живее во Прилеп. Снимил и дешифрирал Горан Василески, во 2012 година, во Прилеп.

⁵Информатор: Брдар Стевка, родена 1942 година во Прилеп, живее во Прилеп. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2015 година, во Прилеп.

⁶Информатор: Темемелеска Иванка, родена 1939 година во Прилеп. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2015 година, во Прилеп.

на брут да ги обесите.⁷

А додека береле, ја пееле следнава песна:

*Ој ти боже, мили боже,
подај боже десна рака,
десна рака блосојница.
Подај боже на ледиње,
на ледиње, на утриње.
Да порастит мили боже,
да порастит Тајането,
да рафцутит трендафилот,
да потерат петопрстот,
цвеке боже да збериме,
венци боже да плетиме,
на Тајане да одиме,
на Тајане, Свети Јоване...⁸*

Во врска со народната претстава на Иванден, постои верување дека, на празникот тревките, билките и цвеќињата придобиваат голема исцелителна моќ која исчезнува со заоѓањето на сонцето на самиот празник. Затоа на тој ден, освен девојките од обредните поворки, постарите жени уште пред изгрејсонце оделе по ридовите да берат разни лековити билки како: *кантурија, вратика, боливач, змијулец, смил, ајдучка трева, брилен* и др (Милошеска, 2008: 193). Од нив секоја жена плела голем иванденски венец, т.н. *Тајан*, кој лечи од разни болести. Тој се плете со помош на бел конец и се чува во текот на целата година, а се употребува на разни начини. Него го обесувале на некое место каде не може секој да го види, со цел да не го урочи, па така, го ставале зад вратата, во одаите каде што спијат, во подрумите, на таванот и сл. Ако некој од семејството има *оган*, три пати се провира низ венецот, но мора тоа да биде на некој празник, бидејќи во обичен ден не фаќал лекот⁹. Ако некој е урочен, почуден или има нешто лошо нагазено или налепено, тогаш корнеле дел од венецот и го запалувале на лопата, па со чадот го почадувале болниот од глава до пети, за здравје¹⁰. Низ венецот се провирале и бремени жени и леунки, за да не ги напаѓаат навии или други зли сили, а исто така се прават и разни магии за љубов кон некого и сл. (Милошеска, 2008: 193). За разлика од Ѓурѓовден, кога набраните билки се користат за здравје на стоката, на Иванден се користат за луѓето.

Некои луѓе, кога ќе берат билки, корнеле и цели бастови со корен од *смил, млечка* или *наваличе* и ги посадувале крај порти, за да расте тука, за здравје на целата куќа и сите кои поминуваат низ портата¹¹.

Откако девојките ќе завршеле со берењето, се враќале во населеното место и се упатувале кон дворот на некоја од девојките во кој има посадено трендафил. Тука го оставале собраното цвеќе, седнувале и плетеле венчиња. Тие биле наменети, првично, за украсување на ѓумчето кое е главен обреден реквизит за овој обред, како и за ставање на видно место пред куќата. Во Крушево, Влаинките правеле голем венец со кој ја украсувале улицата, обесувајќи го од едниот до другиот крај, а исто така, правеле и мали венчиња за на главите¹². Додека плетеле, девојките пееле разни обредни песни, меѓу кои и следнава:

*Доletaја два бели гулаби,
два гулаби до два побратима,*

⁷Информатор: Вида Николоска, родена во с. Радово, Демирхисарско. Снимил и дешифрирал: Михајло Андрески од Крушево во 1975 година. Архив на Институт за фолклор. Инв. бр. 2240.

⁸Информатор: Веле Горчески од с. Долно Дивјаци, Крушевско. Снимил: Михајло Андрески во 1975 година во Крушево. Архив на Институт за фолклор. Инв. бр. 2240.

⁹Информатор: Вида Николоска, родена во с. Радово, Демирхисарско. Архив на Институт за фолклор. Инв. бр. 2240.

¹⁰Информатор: Марика Ангелеска, родена 1940 во с. Стругово, Демирхисарско. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2016 година.

¹¹Информатор: Тоде Србиниоски роден 1910 година во Крушево. Архив на Институт за фолклор. Инв. бр. 2240.

¹²Исто.

ми слетаја море на средсело,
 на средсело, ширна ледина.
 Од манастир абер донесоја,
 од манастир Свети Јована,
 од Јована манастир слепечки.
 Лош ми абер море донесоја:
 На сведенот, на Свети Јована,
 на манастир народ да не одит,
 манастир море ми изгорело.
 Изгореја море конаците,
 изгорело море имањето,
 изгореле море амбарите,
 сè изгоре ништо не остана.
 На мнастир никој да не одит,
 на Тајане сите да одите,
 да одите венци да плетите,
 да плетите, Тајане да пејте.¹³

Откако девојките ќе го накителе ѓумот, со исплетените венчиња од собраното цвеќе оделе да го наполнат со вода и тоа од три различни чешми. Целата група заедно го носела ѓумот на чешмите и притоа ја пееле песната:

Кинисало малој моме
 брату вода да налеит,
 сестри вода да налеит.
 Кинисало малој моме
 на Тајане да ми одит
 измет брату да ми праит,
 измет сестри да ми чинит.
 Шо киниса да ми одит
 на три чешми лекоити,
 на три клајнци лекоити,
 да исцелит болно брате,
 да исцелит болно сестре.
 Од три води налеило,
 од три клајнци нацрпило.
 В раце носит до две стомни,
 до две стомни вранештички,
 моме стомни накитило,
 моме стомни наружило,
 гла си моме наружило,
 со три венци од Тајане.
 Еден брату ќе му даит,
 други сестра ќе наружит,
 да исцелит брате болно,
 да исцелит сестре болно,
 три години шо лежале,
 три постели искинале,
 три веленца излитиле
 ништо фајде не виделе.¹⁴

Откако ќе го наполнеле ѓумот со вода од три различни чешми или кладенци, се враќале во истиот двор каде ги плетеле венчињата. Потоа, секоја девојка во ѓумот ставала по

¹³ Информатор: Вида Николоска, родена во с. Радово, Демирхисарско. Архив на Институт за фолклор. Инв. бр. 2240.

¹⁴ Информатор: Веле Ѓорчески од с. Долно Дивјаци, Крушевско. Снимил: Михајло Андрески во 1975 година во Крушево. Архив на Институт за фолклор. Инв. бр. 2240.

една метална паричка, за здравје. А пак, во Крушево, девојките ставале и свој прстен или белегзија во водата од ѓумот и во него да стои до изминување на празникот. Чиј прстен ќе бил најобелен, верувале дека таа девојка прва ќе се омажи (Китевски, 1996: 142).

Потоа, ѓумот го оставале под трендафилот за да преноќи. Во с. Алинци, Битолско, преноќувањето се вршело во домот на најстарата девојка, која ја нарекуваат *невеста* и која е облечена во невестинска носија¹⁵. При оставањето на ѓумот, ја пееле следнава песна:

Иване малечок, кај ќе ми ноќеваш.

Под црвен трендафил, под бели карамфил.

Ќе ми те украдат младите беќари

и ќе ми те дават на млади девојки,

тие ќе те носат во бели пазуви. (Величковска, 2008: 67)

Во повеќето места, овие обичаи се реализирале 2–3 дена пред Иванден, а на денот пред празникот се одвивала обредната обиколка на поворката, по куките. Но, со текот на времето, временскиот период на празнување се намалил и сето ова се правело во два дена, а некаде и само на празникот Иванден, притоа отфрлајќи голем дел од обичаите.

Откако ќе преноќел ѓумот под трендафилот, изутрината, девојките, облечени во свечена народна носија, се собирале околу него и пивнувале по една голтка од водата, за здравје¹⁶. Потоа го земале ѓумот и тргнувале во обиколка. Од рано наутро, па сè до зајдисонце тие шетале по куките од своето маало, ако имале време и во соседните маала, а во градовите и низ чаршијата, но секогаш започнувајќи од куката каде ноќевало ѓумчето. Со себе носеле и тепсии во кои ги ставале даровите. Нив ги носеле момчињата кои ја придружуваат поворката (Василески, 2016: 87).

Додека одеа по улиците, не пееле песни, туку само кога ќе влезат во дворовите. Во с. Алинци, Битолско, додека шетале девојките по улиците, ги прскале луѓето со киска босилек која ја натопувале во ѓумчето или во друго мало котле во кое исто така има вода од трите чешми (Величковска, 2008: 67). Кога ќе влезеле во дворот, тие најпрво барале дозвола од домаќините за да играат и пеат. Ако добиеле позитивен одговор, *тајането*, т.е. детето кое го држи ѓумчето, клекнувало во средината, а околу него девојчињата се фаќале за рака и формирале затворен круг (Василески, 2016: 87). Движејќи се кон десно, со основни синхронизирани движења, тие ја пееле следнава песна:

Тајане, Бојане имам брат Свети Јоване,

ункеши, ункеши, ункеши по маглата,

по магла, по магла, по магла ситна роса,

по роса, по роса, по роса мома боса.

Играле момите крај манастирот,

калуѓер гледа од пенџерина.

Фрли си шапка на герамиди,

од герамиди на трендафили.

Белата брада на берберница,

*црната брата на касапница.*¹⁷

Секаде се пеела оваа песна, со мали измени и дополнувања, како што е, на пример, следнава песна која се пеела во селата од пределот Железник:

Тајане Бојане, имаш брат Свети Јоване

кај одит, кај одит, кај одит кај кинисал.

Тој одит, тој одит, тој одит трето село,

трето село, трето село, трето село кај три моми,

три моми, три моми, три моми за три браќа,

три браќа, три браќа, три браќа три јунака.

¹⁵Непознат информатор од с. Алинци, Битолско. Снимил и дешифрирал: Благоја Груевски во 1969 година. Архив на Институтот за фолклор, Инв. бр. 1009.

¹⁶Информатор: Тоде Србиноски роден 1910 година во Крушево. Архив на Институт за фолклор. Инв. бр. 2240.

¹⁷Василески Кирил, роден 1938 во с. Присад, живее во Прилеп. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2015 година

*Првиот, првиот, првиот чумурија,
вториот, вториот, вториот кирајија,
третиот, третиот, третиот бојајија.*¹⁸

Интересен е фактот што песните кои ги пееле Влаинките од Крушево, се со слична содржина како претходните, но на влашки јазик:

*Tajani Bojani, Tajani Janizmata
ju n 'kisiš, ju nj 'teadraš.
Nji n 'kisiš, la naolj frac,
naolj frac, tuc ni n 'surac,
ni n 'surac, ni isusic,
ni di niveasta vidzuc,
ma mušac, ma mušac.*¹⁹

*Taiani Boiani, Taiani Ianizmata,
iu nchisish, iu nj-ti-adrash?
Nj-nchisi la naonj-lji frats,
Nao-njljii frats, tuts ni nsurats,
ni nsurats, ni isusits,
ni di niveasta vidzuts,
ma mushats, ma mushats.*²⁰

Во превод на македонски, според дешифрантот, песната гласи:

*Тајане Бојане, Тајане Јоанеле,
кај киниса, кај се суреди.
Си кинисав кај деветте браќа,
деветте браќа сите неженети,
не женети, не посвршени,
ни од невеста видени,
полични, полични.*²¹

Во градот Прилеп, кога домаќините ја дарувале поворката, девојките им ја пееле следнава песна, стоејќи мирно пред нив:

*Угреала месечина, вај, вај,
среде двори Иванови.
Двајца браќа вечерале, вај, вај,
вечерале збор збореле.
Да го грабат Марушето, вај, вај,
Марушето поповото.*²²

Дарувањето секогаш одело според претходно утврден ред. Во една тепсија собирале брашно, во друга шеќер, во еден ѓум собирале масло, а во ѓумчето со вода кое го носи *тајането*, ставале метални пари²³. Во Крушево и во делови од Битолско Поле, домаќинките меселе голема погача, т.н. *турта*, која им ја раздавале на девојчињата по малку, а тие ја ставале во торби. Туртата била блага погача, одозгора ишарена со виљушка²⁴. Овие постапки се повторувале во дворот од секоја куќа од маалото.

Откако ќе завршеле со обиколката, се враќале децата во дворот од каде што тргнале. Даровите кои ги собрале, ги оставале кај една од мајките на децата која ќе се нафати да им биде *месарија*²⁵. Со брашното, шеќерот, маслото и водата од ѓумчето таа месела мали округли лепчиња, т.н. *кравајчина*, украсени со бомбони. Со металните пари кои ги собрале децата,

¹⁸Информатор: Веле Ѓорчески од с. Долно Дивјаци, Крушевско. Снимил: Михајло Андрески во 1975 година во Крушево. Архив на Институт за фолклор. Инв. бр. 2240

¹⁹Информатор: Тоде Србиноски роден 1910 година во Крушево. Архив на Институт за фолклор. Инв. бр. 2240.

²⁰Транскрибирала на современ правопис на влашкиот јазик: проф. д-р Клеанти Ановска, научен советник – истражувач на фолклорот и етнологијата на влашкиот народ, во ИФ „Марко Цепенков“ – Скопје.

²¹Информатор: Тоде Србиноски роден 1910 година во Крушево. Архив на Институт за фолклор. Инв. бр. 2240.

²²Информатор: Темемелеска Иванка, родена 1939 година во Прилеп. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2015 година, во Прилеп

²³Василески Кирил, роден 1938 во с. Присад, живее во Прилеп. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2015 година

²⁴Информатор: Тоде Србиноски роден 1910 година во Крушево. Архив на Институт за фолклор. Инв. бр. 2240.

²⁵Информатор: Брдар Стевка, родена 1942 година во Прилеп, живее во Прилеп. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2015 година, во Прилеп

купувале бомбончиња, а поголемиот дел од парите ги чувале за да платат во маалската фурна за печење на кравајчињата.

Во минатото, до почеток на 20 век, децата правеле посебни сламени колиби специјално за овој ден. Тие ги правеле ден-два пред Иванден. Во нив тие се собирале откако ќе завршат со обиколката по куќите за да ги јадат кравајчињата, да си го делат остатокот од парите и секако потоа следувало забава и играње на детски игри и песни. Но, во поново време се собираат во домот на едно од децата каде јадат, пеат и играат (Трпески, 2015: 323).

Интересно е да се напомене дека при извршување на обредот децата не биле наикитени и немале никакви обредни облеку, освен *невестата*, која се сретнува само во делови од Битолско Поле. Како главен обреден реквизит е гумчето, околу кое се врти целото дејствие на обичајот. Исто така, овие поворки немаат одредено име, како што е тоа во Преспа (Стојанова, 2010: 481). Во Прилеп тие се нарекуваат според главниот лик во поворката, односно *тајането* – детето со гумчето: *идат со Тајане*²⁶.

Во Прилеп овој обичај се реализирал сè до почетокот на осумдесеттите години, кога постепено започнало да се губи и изумира. Денес не се практикуваат повеќе обредните поворки за овој ден, но сепак останат е обичај да се месат *кравајчина* и да се делат на деца (Василески, 2016: 88). Единствено сè уште се реализира во Крушево каде мали девојчиња шетаат по куќите и пеат: „Тајане Бојане имам брат Свети Јоване...“, собирајќи *турти*. Но, доста видоизменето во споредба со обичаите од минатото.

Од обичаите што се изведуваат на овој ден, впечатливи се и оние поврзани со растението *папрат*. Имено, вечерта спроти празникот, некои жени од планините го собирале, а тој пак е поврзан со верувањето на неговата апотропејска моќ. Папратот се ставал на постелата и на него спиеле за здравје неколку дена. Освен во Прилеп, ова се среќава и во други краеве. Од билките набрани рано наутро на празникот се плетеле венци што ги ставале во бавчите за да ги чуваат од разни болести и временски непогоди. Но, тоа се правело најчесто во селата каде не се формирале женски обредни поворки. Исто така, во тие села, ако времето околу Иванден е многу сушно, правеле *додоле* или *покрсти* и се молеле за да заврне дожд (Китевски, 1996: 141).

Со Иванден е поврзано и верувањето дека со помош на магиски дејства може да се украде млеко или маст од стоката. Тоа го правеле жени маѓепсници кои со своите магии, што ги изведувале само на овој ден, можеле дури и житото од туѓите ниви да го доведат во своите амбари или млекото од туѓите овци или крави кај своите (Милошеска, 2003: 193).

Заклучок

Под притисок на процесите на модернизација и глобализација, за жал, многу од обредните практики постепено се заборавиле и исчезнале. Сепак, оние коишто опстанале, делумно се видоизмениле, но чувајќи дел од своите изворни елементи преку чие истражување може да се добие јасна слика за традицијата и минатото на населението кое живеело и сè уште живее во одреден регион (Стојанова, 2010: 485).

Користена литература:

1. Василески Горан (2016). Тајане Бојане имам брат Свети Јоване, *Зборник на трудови*: НУ ЗЗСК и музеј. Битола. стр. 85–92.
2. Величковска Родна (2008). *Музичките дијалекти во македонското традиционално народно пеење*: ИФ „Марко Цепенков“. Скопје.
3. Китевски Марко (1996). *Македонски народни празници и обичаи*: Менора. Скопје.
4. Луческа Ели (2010). *Култот на христијанските светци*: Историја и традиција. Прилеп.
5. Милошеска Ели (2003). Летно-есенски празници и обичаи, *Традиционална култура во општина Кривогаштани*: Хоризонт. Кривогаштани. стр. 191–198.
6. Спировска Лепосава (1973). Кон проучување на обичајот Тајане во некои места на Македонија: *Македонски фолклор*, бр. 12, год. VI. стр. 111–115.
7. Стојанова Мери (2010). Празникот „Иванка“ – континуитет и промени, *Хоризонти*, година VI, број 6: Универзитет „Св. Климент Охридски“. Битола. стр. 479–487.
8. Трпески Даворин (2015) *Годишни обичаи кај Македонците*, Македонска книга, Скопје.

²⁶Василески Кирил, роден 1938 во с. Присад, живее во Прилеп. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2015 година.

Соговорници од теренски истражувања:

Ангелеска Марика, родена 1940 во с. Стругово, Демирхисарско, живее во с. Стругово, Демирхисарско. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2016 г.

Ашкипи Калиопа, родена 1943 година во Крушево, живее во Крушево. Снимил и дешифрирал: Благоја Грујоски во 1972 г. Архив на Институтот за фолклор. Инв. бр. 1877.

Брдар Стевка, родена 1942 година во Прилеп, живее во Прилеп. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2015 година.

Василески Кирил, роден 1938 во с. Присад, живее во Прилеп. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2015 година.

Ѓорчески Веле, од с. Долно Дивјаци, живее во с. Долно Дивјаци, Крушевско. Снимил и дешифрирал:

Михајло Андрески во 1975 година во Крушево. Архив на Институтот за фолклор, инв. бр. 2240.

Непознат соговорник од с. Алинци, Битолско. Снимил и дешифрирал: Благоја Груевски во 1969 година. Архив на Институтот за фолклор, Инв. бр. 1009.

Николоска Вида, родена во с. Радово, живее во с. Радово, Демирхисарско. Снимил и дешифрирал:

Михајло Андрески од Крушево во 1975 година. Архив на Институтот за фолклор, Инв. бр. 2240.

Ристески Живко, роден 1940 година во Прилеп, живее во Прилеп. Снимил и дешифрирал Горан Василески во 2012 година.

Србиноски Тоде, роден 1910 година во Крушево, живее во Крушево. Снимил и дешифрирал:

Михајло Андрески во 1975 година во Крушево. Архив на Институтот за фолклор, Инв. бр. 2240.

Темемелеска Иванка, родена 1939 година во Прилеп, живее во Прилеп. Снимил и дешифрирал: Горан Василески во 2015 година.